

Kazkopības nozares analīze

Eksperta ziņojums

2011. gads

Sagatavoja biedrība ”Latvijas Kazu audzētāju apvienība”
valdes priekšsēdētāja Liāna Apine

SATURS

Kazkopības nozares raksturojums	2
Biedrība “Latvijas Kazu audzētāju apvienība”	5
Kazkopības nozares problēmas	7
Kazkopības nozares problēmu risinājumi	8

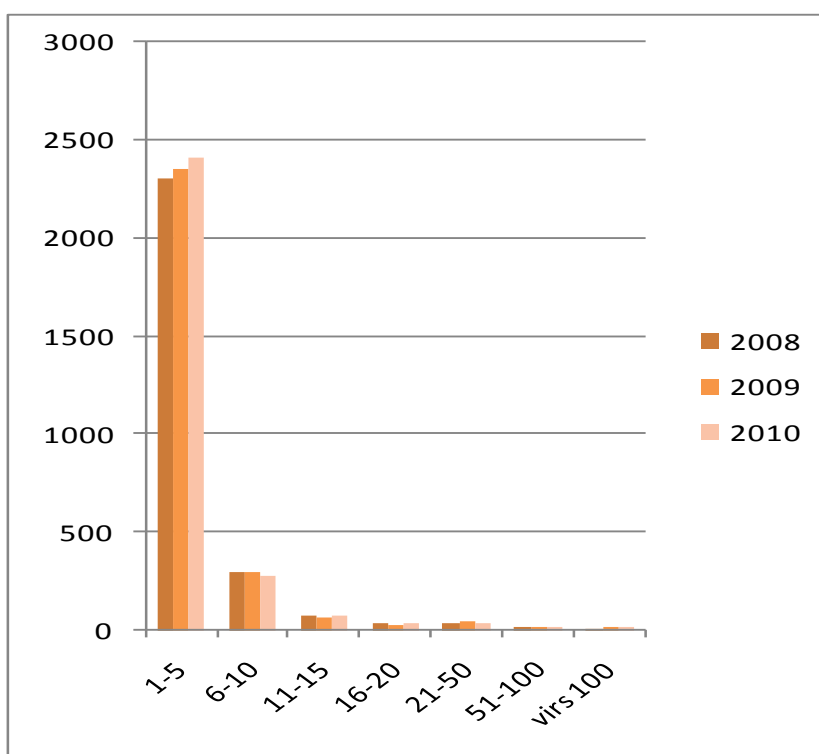
Kazkopības nozares raksturojums

Lopkopības nozare no 1992.gada, kuras galvenais mērķis ir izveidot stabilu kazu audzēšanas un pārstrādes nozari, kas spētu ražot kvalitatīvu, konkurētspējīgu produkciju – pienu, gaļu un šķirnes dzīvniekus iekšējam un ārējam tirgum.

Kazkopībā pastāv liels bioloģiski saimniekojošo īpatsvars.

Pēc VIA LDC datiem uz 01.07.2011 Latvijā ir reģistrētas 14263 kazas. Tiek audzētas pārsvarā Latvijas Vietējās kazas- 80%, Zānes kazas -14,0% , pārējos 6% sastāda –Alpu, Tīringenas, Togenburgas, Būru un c.

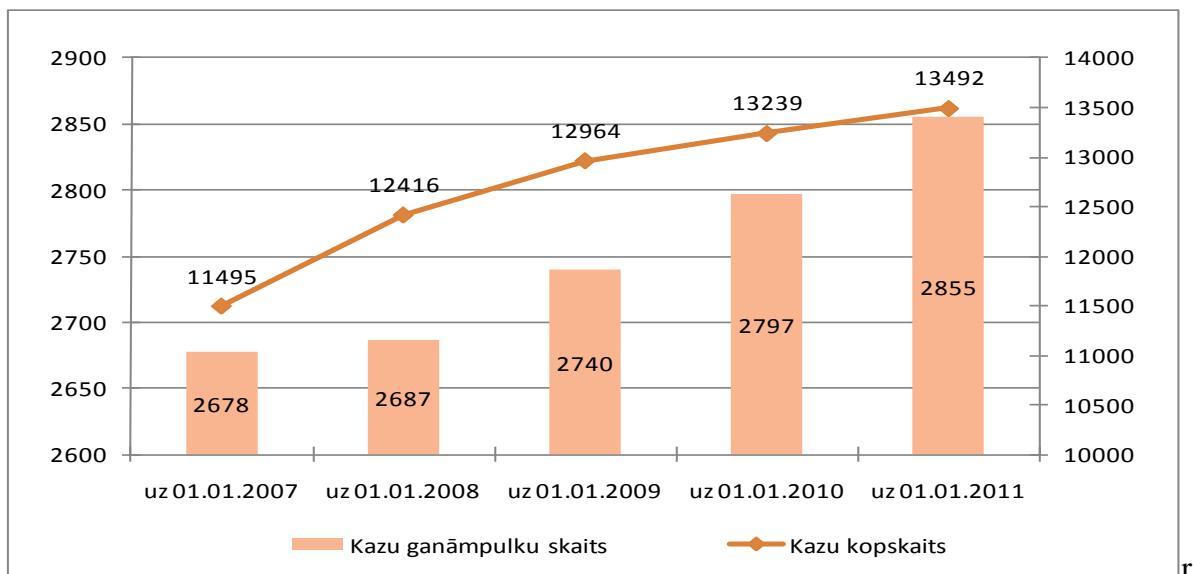
Ganāmpulku lielums atkarībā no kazu skaita Latvijā 2008. – 2010. gadā

Avots: Lauksaimniecības Datu centrs

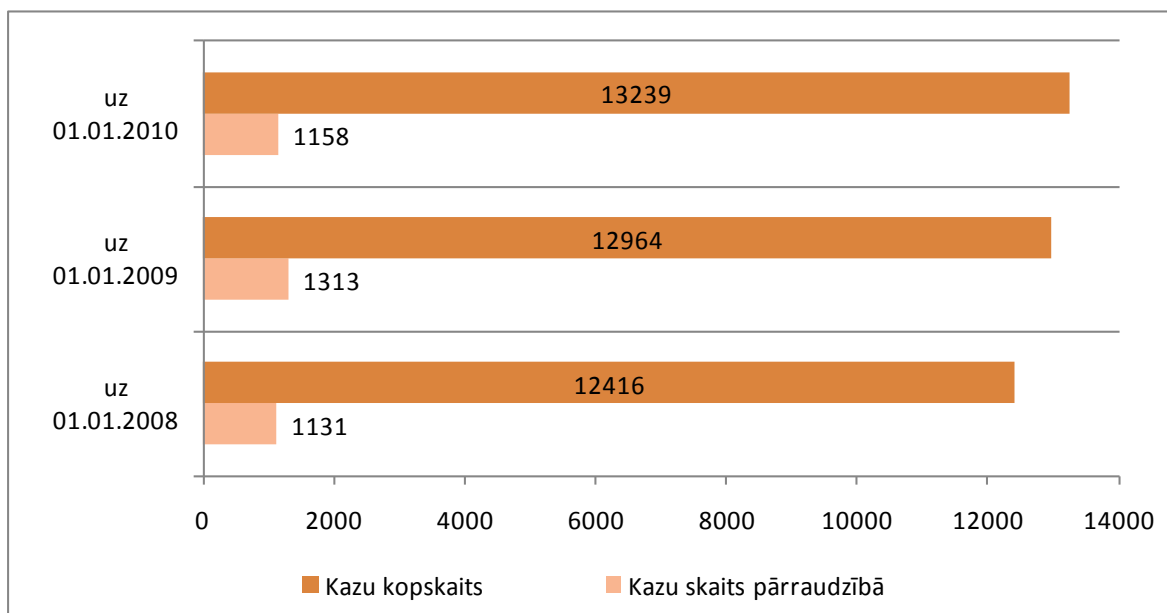
Liels saimniecību skaita palielinājums bija saimniecībām ar kazu skaitu no 11 līdz 15 dzīvnieki, savukārt mazs saimniecībām ar 51 līdz 100 kazām. No 100 līdz 300 – saimniecības ar vislielāko dzīvnieku skaitu, palielinājās par 8,3%.

Saimniecību sadalījums pēc kazu skaita tajās

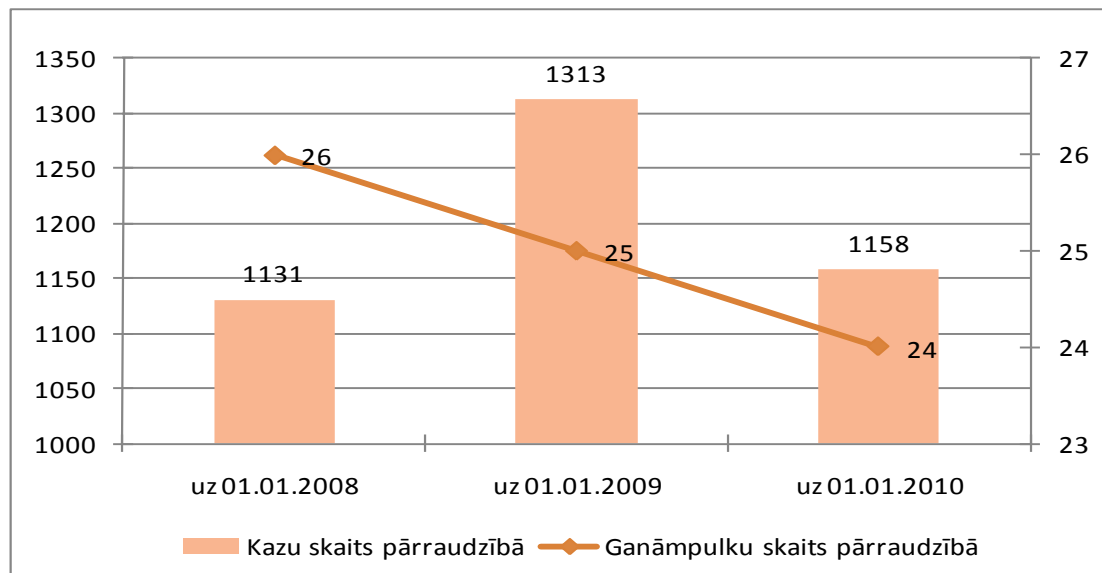
2010. gadā, salīdzinot ar 2009. gadu, saimniecību skaits palielinājies par 2,07% un kazu skaits tajās palielinājies par 1,9%.

Kazu skaits pārraudzībā pret kazu skaitu pārraudzības ganāmpulkos

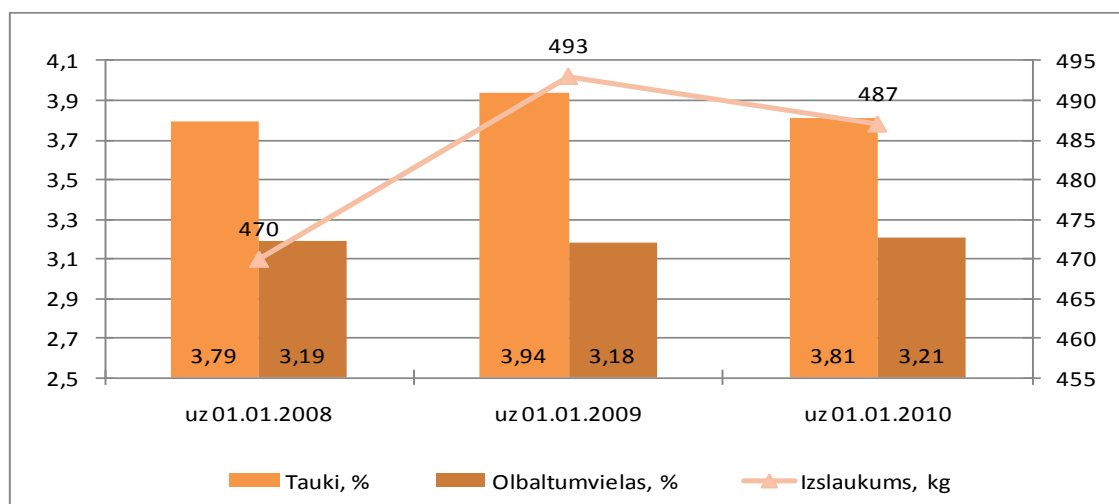
Pārraudzības ganāmpulku kazu skaits uz 01.01.2010 ir 1158, kas sastāda 9% no visām pārraudzības kazām. Puse no ganāmpulku pārraudzības kazām ir Zānes šķirnes kazas.

Pārraudzībā esošo ganāmpulku kazu skaita dinamika 2008.-2010. gadā

Pārraudzībā esošo ganāmpulku skaits un pārraudzībā esošo kazu skaits ir nedaudz samazinājies.

Pārraudzībā esošo kazu ganāmpulku izslaukuma, piena tauku un olbaltumvielu satura dinamika 2008.- 2010. gadā

Vidējais kazu piena izslaukums 2010. gadā ir 487 kg, kas ir par 1,2% zemāks nekā 2009.gadā.

Salīdzinot ar 2009. gadu, tauku saturs ir samazinājies no 3,94% uz 3,81%, olbaltumvielas procents ir palielinājies no 3,18% uz 3,21%.

Biedrība “Latvijas Kazu audzētāju apvienība”

- reģistrēta un savu darbību uzsāka 1994. gadā.
- Pirmā ciltsdarba programma. Ciltsdarba statusa piešķiršana. Saimniecību apsekošana, atestācija. Dzīvnieku vērtēšana. Datorprogramma ciltsdarba parametru aprēķināšanai. Kazu reģistra izveidošana.
- Pašlaik ap 30 biedriem. Lielākās saimniecībās: “Muižnieki”, “Meždruvas1”, “Rāznieki”, “Lielgrodas,” “Līcīši”- kazu skaits no 100-300“.
- Šķirnes saimniecības “”Muižnieki”, “Meždruvas1” audzē Zānes kazas. Meždruvas1 - 75 kazu eksports uz Baltkrieviju 2007.gadā, Muižnieki - 150 kazu eksports uz Ukrainu 2010.gadā, Meždruvas 1 uz Lietuvu 7 kazas 2011. gadā. Notiek sarunas par eksporta darījumiem uz Baltkrieviju, Turciju, Igauniju, Ukrainu.
- SIA “Līcīši LTD” ir atzīts kazas piena pārstrādes uzņēmums, kurš realizē piena produkciju visā Latvijā un trešo gadu desmitu popularizē kazkopības nozari.

“Lielgrodas,” “Gravas,” ”Atvari,” “Stropiņi,” ”Meždruvas1,” “Muižnieki” “Kokles“, ”Liepas,” “Rāznieki,” un citas saimniecības ražo produkciju no kazas piena mājas apstākļos, realizējot kazu piena produkciju saimniecībās uz vietas vai tirdziņos.

Biedrības paveiktais 2011.gadā:

- Apsēkotas LKAA saimniecības, novērtēti un atlasīti Zānes šķirnes dzīvnieki eksporta darījumiem. Pašlaik tiek vestas sarunas par kazu eksportu uz Baltkrieviju, Turciju, Igauniju, Ukrainu.
- Piedalīšanās starptautiskos pasākumos: LKB Kazu dienas (2011. gada augusts), Ciltsdarba centra organizēts starptautisks ciltsvērtības noteikšanas pasākums, Lietuvas Dālijas Emužūtes saimniecības rīkotais pasākums - Kazu dienas -produkcija gardēžiem.
- Izstāžu, semināru un kursu apmeklēšana.
- Organizēti pieredzes apmaiņas braucieni uz kazu audzēšanas saimniecībām.
- Sadarbība ar LOSP, CC, VLT, LKB un citām organizācijām.
- Valsts Lauku Tīkla pasākuma “Nozaru eksperta ziņojumi” ietvaros diskusija ar ZS īpašniekiem par problēmām un risinājumiem kazkopības nozarē.
- Konsultācijas ciltsdarba, dzīvnieku atlases, audzēšanas jautājumos.

Latvijā nav tradicionāli attīstītu kazkopības reģionu, dzīvnieki ir izplatīti visā Latvijas teritorijā. Pēc Lauksaimniecības datu centra datiem uz 01.07.2011., Latvijā ir reģistrētas 14263 kazas. Vidējais ganāmpulka lielums joprojām ir no1 līdz 10 kazām.

Valdības deklarācijā ir iekļauti lauksaimniekiem aktuālie jautājumi un problēmu risinājumi, tostarp: ”vietējās produkcijas patēriņa veicināšana, īpašu uzmanību pievēršot **bioloģisko un nišas produktu**, kā arī importu aizstājošu produktu ražošanai”, kas liecina par valsts konceptuālo atbalstu kazkopībai.

Pārraudzībā esošo kazu skaits ir palielinājies, bet pārraudzības ganāmpulku kazu daudzums sastāda 9% pret reģistrētām Latvijas kazām un ir nedaudz samazinājies. Nedaudz samazinājies arī pārraudzības ganāmpulku un šķirnes saimniecību skaits. Efektīgai selekcijai Zānes šķirnes kazām, kuru izslaukumi ir augstāki par Latvijas kazu vidējo, nepietiek augstvērtīgu vaislas āžu.

Izslaukums vidēji no kazas ir krities, arī tauku procents pienā ir samazinājies, nedaudz ir palielinājies olbaltumvielu procents, kas ir izskaidrojams ar bioloģisko saimniecību īpatsvaru, lauksaimniecības ražošanas un citu izmaksu palielināšanos.

Eiropas valstīs kazas tiek audzētas procentuāli lielākā skaitā, nekā Latvijā, kazu pienam nav kvotu, kas liecina par lielākām ražošanas izmaksām, salīdzinot ar govju pienu. Turklāt Eiropas vecās dalībvalstīs, kā arī Slovēnija un Malta, tiešajos maksājumos līdz 2013. gadam vienotā platību maksājumā vai PVTM paredz zīdītājgovju, aitu un **kazu** prēmijas. Latvijas kazu audzējošas saimniecības vairums atbalstu nesaņem.

Pārraudzības sistēmas dažu punktu dēļ arī tās nedaudzās piena pārraudzībā esošās slaucamās kazas var „izkrist” no atbalstāmajām kā neatbilstošas ciltsdarba rādītājiem, neskatoties uz to, ka tieši šīs kazu mātes pēc ražības rādītāju summām nereti ir rekordistes. Šīs un daži citi apstākļi vel aptuveni par trešdaļu samazina atbalstāmo dzīvnieku skaitu, kas kopā ir nedaudz vairāk par tūkstoti.

Pārraudzības datu analīze liecina par to, ka lielākā daļā saimniecību izslauktā piena daudzums ir panākts uz dzīvnieku skaita palielināšanas rēķina. Šķirnes kazu ģenētiskais potenciāls netiek pilnībā izmantots. Saimniecību apsekošanas rezultātā ir noskaidrots, ka saimniecības krīzes apstākļos ne vienmēr ir spējūšas nodrošināt dzīvniekus ar kvalitatīvu daudzveidīgu lopbarību, īpaši bioloģiski saimniekojošās saimniecības. Tas ir nodarījis lielu kaitējumu ciltsdarbam, jo visa uzmanība tika veltīta piena ražošanai un izdzīvošanai. Nav noslēpums, ka vairākas saimniecības spējūšas pastāvēt, tikai pateicoties finansējumam no malas vai ar blakusnozares palīdzību. Kazkopības saimniecības labākajā gadījumā pašlaik stādā “pa nullēm”, daudzām ir parādi un kredītsaistības. Tā paša iemesla dēļ saimniecības netiek modernizētas, jo brīvu līdzekļu nav, bet bankas tās uzskata par maksātnespējīgām.

Pateicoties ciltsdarba pasākumiem un attīstoties piena pārstrādei, dažās saimniecībās tomēr palielinās reģistrēto un pārraudzībā esošo kazu skaits, pieaug dzīvnieku daudzums šķirnes kazu saimniecībās.

Diemžēl, ir vērojams arī pretējs process: pēdējo piecu gadu laikā ir izbeigušas savu darbību astoņas vidējas un lielas kazkopības saimniecības, daudzās ir samazinājies dzīvnieku skaits.

Kopējais atbalsts ciltsdarbam kazkopībā, neskatoties uz atbalstāmo dzīvnieku nelielo skaitu, tiek samazināts vairāk, nekā citām dzīvnieku sugām – 2,3 reizes.

Latvijas Republikas lauksaimniecības politikas noteicējiem būtu jāseko tendencēm Eiropas vadošajās valstīs, kur uzskata un ar pētījumiem pierāda, ka kazas piens ir visveselīgākais un vienkāršāk (bet ne lētāk) ražojamais.

Vairums kazu saimniecību saražoto pienu pārstrādā uz vietas, kļūstot par pārtikas amatniekiem, un uzņemot tūristus. Mūsu vaislas dzīvnieki ir kļuvuši arī par eksporta precī (vaislas materiālu nelielos daudzumos katru gadu iepērk Igaunija un Lietuva, 2007.gadā 75 tūršķirnes Zānes kazas tika eksportētas uz Baltkrieviju, 2010. gadā 150 dzīvnieki devās uz Ukrainu, 500 dzīvniekus vēlas iegādāties Turcija, ir pieprasījums no Krievijas un pašlaik tiek kārtots atkārtots eksporta darījums ar Baltkrieviju par 60 dzīvniekiem), kas pierāda nozares līmeni pasaules kontekstā.

Kazu piena produkcijas ražošanas tempu nosaka iedzīvotāju aizvien pieaugošās vajadzības pēc ekoloģiskiem, tīriem, pilnvērtīgiem pārtikas produktiem.

Iedzīvotāji ir novērtējuši kazu piena diētiskās, veselību veicinošās un pretalerģiskās īpašības, kazu piens un produkti no tā ir neaizstājami vairākām cilvēku grupām, tie kļūst arvien populārāki, paplašinās produkcijas sortiments un realizācijas tirgus, kas ir kazkopības attīstības veicinošais faktors.

Kazas piena patērētāji pārsvarā ir cilvēki ar veselības problēmām, tāpēc kazas piena realizācijas apjoms gadā palielinās vidēji par 0,5%, kas liecina par pieaugošu pieprasījumu pēc kazas piena un piena produktiem tirgū.

Katru gadu dodoties pieredzes apmaiņas un mācību braucienos uz citām valstīm (Somiju, Vāciju, Austriju, Šveici, Franciju, Baltkrieviju u.c.) un sadarbojoties ar to speciālistiem, redzam, ka kazkopība tiek uzskatīta par vienu no perspektīvākajām lopkopības nozarēm, kas jūtami attīstās, saņemot valsts atbalstu.

Arī pie mums līdz 2008. gadam, kad valsts atbalsts bija vislielākais, ir palielinājušies kazu izslaukumi un skaits, tātad arī nozares konkurētspēja Eiropas līmenī, kas ir ciltsdarba atbalsta mērķis, bet, valsts atbalstam samazinoties, nedaudz sarūk pārraudzības ganāmpulku kazu skaits un to produktivitātes rādītāji.

Kazkopības nozares problēmas

- Resursu cenu palielināšanās;
- Valsts atbalsta ciltsdarbam samazināšanās 2.3 reizes no 2008 līdz 2011.g pārraudzībā esošajiem ganāmpulkiem;
- Nav atbalsta pārraudzībā esošiem dzīvniekiem;
- Finansējuma trūkums saimniecībās, ar mērķi modernizēt ražošanu;
- Kazas piena ražošanas augstā pašizmaksa (ko pierāda kazas piena ražošanas kvotu neesamība), kas vēl vairāk palielinās nelielos apjomos saražotai produkcijai;
- Liels nozarē strādājošo vecums;
- Kazu sezonālitate – izslaukumu samazinājums ziemas periodā.
- Grūti realizēt kazas gaļu vietējā tirgū; pārāk liela kautuvju pakalpojumu cena; pārāk augsta gaļas izstrādājumu pašizmaksa;
- Liels nodokļu slogs;
- LKAA izstrādātai un modernizētai datorprogrammai ciltsdarba parametru aprēķināšanai nepieciešami V/A LDC kazu pārraudzības dati Excel formātā. Augsto izmaksu un apgrūtinātās datu pieejamības dēļ tiek kavēta programmas izmantošana;
- Mājražotāju produkcijas realizācijas ierobežoto veidu un vietu rezultātā saimniecības nes zaudējumus, kuri bieži neattaisno ražošanu (tirgu un tirdziņu vietas, kur atļauts realizēt produktus, dārdzība, ceļa, stāvvietas izmaksas, patērētais laiks);
- Enerģisku, ieinteresētu līderu trūkums, kuri būtu spējīgi apvienot ražotājus kooperatīvos.

Kazkopības nozares problēmu risinājumi

Lai situācija nozarē uzlabotos, ir nepieciešams:

- Vienlīdzīgākus ES tiešos maksājumus ar citām Eiropas Savienības dalībvalstīm;
- Atcelt subsīdiju aplikšanu ar nodokli.
- PVN atvieglojumu līdz 5% visai lauksaimniecības produkcijai;
- Atbalstīt Latvijas Zānes šķirnes vaislas materiāla iegādi un audzēšanu vietējā tirgū kā potenciālo eksporta preci.
- Atbalstīt biomateriāla iegādi no ES valstīm;
- Nacionālās subsīdijas ciltsdarbam – 2008. gada līmenī;
- Vienotā platību maksājumā (VPTM) paredzēt kazu prēmijas (Kā tas ir vecajās Eiropas dalībvalstīs, Slovēnijā, Maltā);
- Veidot kopējo valsts lauksaimniecības politiku, kas būtu vērsta uz nišas nozares - kazkopības - attīstību;
- Ražojošām saimniecībām apvienoties kazkopības produkcijas ražotāju kooperatīvos ;
- Izveidot kazu gaļas pārstrādes uzņēmumus;
- Nelielām saimniecībām dažādot produkcijas klāstu un realizēt tūristiem un viesu namiem;
- Izveidot bioloģiskās mājražotāju produkcijas realizācijas standus lielveikalu tīklos; panākt attiecīgo izmaiņu iestrādi pārtikas aprites uzraudzības likumā;
- Pielietot mākslīgo apsēklošanu ar sezonālās maiņu;
- Atzītām saimniecībām ražot konkurētspējīgu produkciju ar realizāciju vietējā un ārvalstu tirgos;
- Paredzēt līdzekļus zinātniskiem pētījumiem, paaugstināt ciltsdarba speciālistu un saimniecību īpašnieku izglītības līmeni;
- Ar konstruktīviem priekšlikumiem piedalīties nozares darbību regulējošo normatīvo aktu izstrādāšanā un pilnveidošanā (ganāmpulku pārraudzības noteikumos, mājražotāju vadlīnijās).

Latvijā kazkopības nozare drīzāk ir attīstības stadijā. Nav nepārvaramu šķēršļu un neatrisināmu problēmu.

Kazkopībai jādod iespēja sniegt savu pozitīvo ieguldījumu Latvijas ekonomikā, konkurējot brīvajā tirgū un uzrādot ekonomisko dzīvotspēju gan Valsts, gan Eiropas Savienības līmenī.